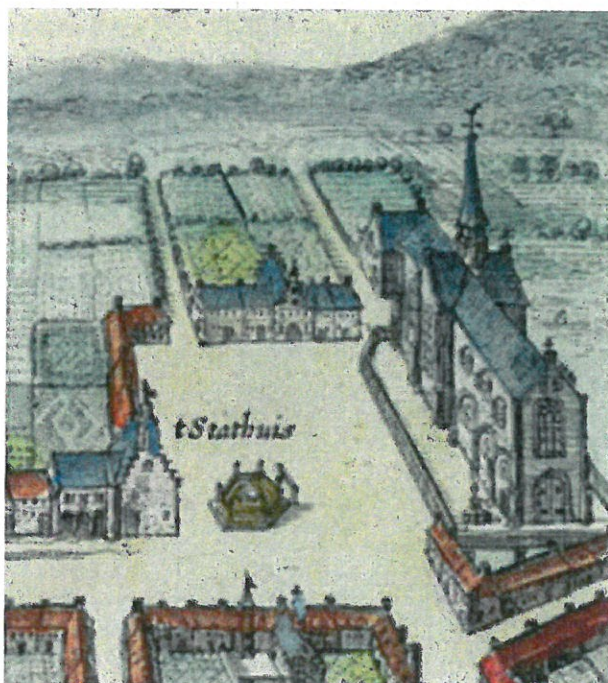

Graven tussen de *merct* en de *kercke* te Zottegem (OVL)

PEDE RUBEN, KLINKENBORG SIGRID, GUILLAUME VERONIQUE & CHERRETTE BART

Naar aanleiding van de geplande stadskernvernieuwing te Zottegem voerde de archeologische dienst van SOLVA in opdracht van Stad Zottegem tijdens het najaar van 2014 een opgraving uit naast de Onze-Lieve-Vrouw-Hemelvaartkerk. Bij de heraanleg van de Markt hoort een nieuwe toegangspartij naar de crypte van de Graaf van Egmont, langs de noordelijke zijde van de kerk. Gezien de historische waarde van deze zone adviseerde het agentschap Onroerend Erfgoed een archeologisch onderzoek, voorafgaand aan de toekomstige werken.

De oudste vermelding van de Zottegemse parochiekerk dateert van 1162 na Christus. Deze situeert zich op dat ogenblik op het domein van de Heren van Zottegem, het latere Egmontkasteel, ten noordwesten van het huidige stadscentrum. De uitbouw van de 'Vrijheid' Zottegem in de 13de eeuw zorgt voor enkele grondige wijzigingen. Waarschijnlijk in de loop van de 13de-14de eeuw verplaatst men de parochiale bidplaats naar de actuele locatie tussen de Markt en de Zavel. De oudste bewaarde sporen van de huidige Onze-Lieve-Vrouw-Hemelvaartkerk dateren echter uit de 14de-15de eeuw. Hoe de kerk er oorspronkelijk uitzag, blijft onduidelijk. De iconografische bronnen tonen in een latere fase een éénbeukige gotische kruiskerk. Gedurende de postmiddeleeuwse periode ondergaat het gebouw echter verscheidene renovaties na plunderingen of vernielingen. In de tweede helft van de 18de eeuw volgen opnieuw enkele grondige wijzigingen, waarbij onder meer twee zijbeuken worden toegevoegd, alsook een nieuw zijkoor en een sacristie langs de zijde van de Markt.

Uittreksel uit Sanderus' Flandria Illustrata (1641-1644) van de Zottegemse stadskern met de Markt en de Onze-Lieve-Vrouw-Hemelvaartkerk

De geschiedenis van het kerkhof is onlosmakelijk met de kerk verbonden. Zo kunnen we er aan de hand van de historische bronnen vanuit gaan dat de ruimte rond de kerk minstens vanaf de 14de tot het begin van de 19de eeuw dienst deed als kerkhof. Het bestond uit een ommuurde, niet zo brede strook rond de kerk, met toegangen langs de Markt en de Zavel. Geestelijken en

vooraanstaande burgers kregen in de kerk zelf een laatste rustplaats, vaak voorzien van sterk uitgewerkte graftombes of gedenkstenen. De meerderheid van de bevolking werd echter anoniem op het kerkhof begraven, meestal zonder opschrift of grafsteen. Door de sterke bevolkingstoename gedurende de 18de eeuw werd de begraafplaats rond de kerk te klein en verplaatste men het kerkhof in het begin van de 19de eeuw naar een locatie buiten het centrum.

Het archeologisch onderzoek langs de noordelijke zijde van de kerk leverde enkele opmerkelijke vondsten op. Onder meer de muur rondom het kerkhof kwam er tevoorschijn. Het gaat om een bakstenen structuur die langs de marktzijde vermoedelijk over een parement van rechthoekige blokken kalkzandsteen beschikte. Tussen de muur en de kerk bevinden zich talrijke graven bestaande uit kisten die de stoffelijke resten bevatten. De opgraving bracht 94 *in situ* bewaarde graven aan het licht. Het gaat steeds om begravingen in een houten kist. Het hout is meestal vergaan maar de skeletten zijn vrij goed bewaard. Ze zijn overwegend west (hoofd) - oost (voeten) georiënteerd, geheel volgens de christelijke traditie. De graven bevatten behalve enkele fragmentair bewaarde paternosters nagenoeg geen vondsten. Volwassenen vormen de overgrote meerderheid, hoewel tevens verscheidene kinderen aanwezig zijn. Opvallend is de vondst van een aantal babyskeletten die zich steeds vlakbij de kerkmuur bevinden. Mogelijk gaat het om ongedoopte pasgeborenen die deze specifieke plaats op het kerkhof toegewezen kregen. Uit de historische bronnen blijkt dat het kerkhof minstens 500 jaar in gebruik is geweest. Het schrijnende plaatsgebrek tijdens die lange periode is duidelijk af te leiden uit de archeologische sporen. Verschillende oudere graven zijn gedeeltelijk verspit bij de aanleg van een jongere grafkuil. Dit wijst erop dat de graven bovengronds niet of slechts kortstondig gemarkeerd waren. Op een dieper niveau kwam bovendien een knekelput tevoorschijn. Waarschijnlijk is een van de oudere delen van het kerkhof geruimd om plaats te maken voor nieuwe graven. De opgedolven beenderen deponeerde men vervolgens in de knekelput. De datering van de verschillende fases van het kerkhof zorgt voorlopig voor een aantal onduidelijkheden. Er zijn nagenoeg geen dateerbare archeologische vondsten aanwezig waardoor de graven slechts algemeen in de laat- en/of postmiddeleeuwse periode te situeren zijn. Mogelijk brengen enkele radiokoolstofdateringen verduidelijking.

Na afloop van het archeologisch veldwerk zullen de skeletten onderworpen worden aan een fysisch antropologische analyse in het kader van een onderzoeksproject aan de Vrije Universiteit Brussel. Dit zal informatie opleveren over leeftijd, geslacht, dieet, eventuele ziektepatronen,... en zo een beeld schetsen van een deel van de Zottegense populatie tijdens de late en post-middeleeuwen.

Zicht op een van de goed bewaarde skeletten

Bij de opgraving kwamen tevens interessante gegevens naar boven over de bouwhistorische ontwikkeling van de Onze-Lieve-Vrouw-Hemelvaartkerk. Onder meer de fundering van een voormalige toegang tot het noordelijke deel van het transept van de kerk kwam aan de oppervlakte. De overige bakstenen en natuurstenen massieven weerspiegelen de verschillende fases in de funderingen van de kerk, onder andere de verbouwingen gedurende de 18de eeuw waarbij een deel van de begraafplaats werd overbouwd.

In het voorjaar van 2015 onderzoekt SOLVA nog twee sleuven op de Markt zelf. Dit zal ongetwijfeld nieuwe gegevens over de genese van het plein aan het licht brengen.

BIBLIOGRAFIE

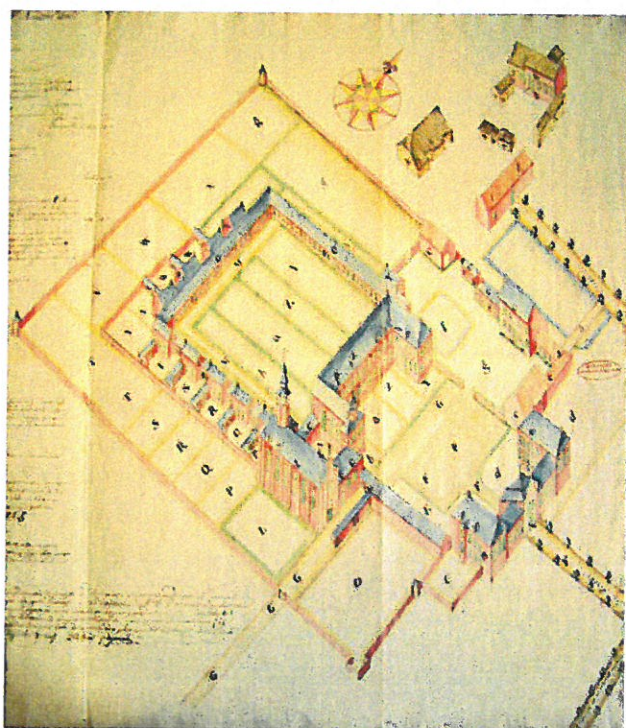
LAMARCQ D., 1989, De Bouwgeschiedenis van de O.L.V.-Hemelvaartkerk te Zottegem, *Handelingen van het Zottegems Genootschap voor Geschiedenis en Oudheidkunde* 4, 141-162.

LAMARCQ D., 2003, Tweeduizend jaar begraven. Een onderzoek naar de geschiedenis van het Zottegemse kerkhof, *Handelingen van het Zottegems Genootschap voor Geschiedenis en Oudheidkunde* 11, 13-96.

VAN DURME L., 2001, Op toponymische speurtocht door het oude Zottegem, *Handelingen van het Zottegems Genootschap voor Geschiedenis en Oudheidkunde* 10, 13-26.

Archeologisch onderzoek in de kartuizerpriorij te Sint-Martens-Lierde (OVL)

Taelman Evelien, Du Rang Elien & Cherrette Bart

Detail van de kaart van Capeau (1784)

Naar aanleiding van rioleringswerken en de heraanleg van het dorpscentrum van Sint-Martens-Lierde voerde SOLVA tussen september 2012 en maart 2013 in opdracht van de gemeente Lierde een gefaseerd archeologisch onderzoek uit. Het projectgebied bevindt zich tussen en rond de bestaande bebouwing van de dorpskern van Sint-Martens-Lierde. Op deze plaats bevond zich tussen 1329 en 1783 de kartuizerpriorij Sint-Martens-Bos. Uit het onderzoek komt duidelijk naar voor dat de huidige bebouwde oppervlakte overeenkomt met de historische afbakening van de site, zoals te zien op een 18de-eeuws plan van Capeau (1784). Het merendeel van de muren geregistreerd tijdens het archeologisch onderzoek kon trouwens geïdentificeerd worden op deze tekening.